

J. C. MAETIS

VASTA-
RINNAN
KIRJOIT-
TAJAT

BAZAR

J. C. MAETIS

VASTARINNAN KIRJOITAJAT

Suomentanut Ronja Erkkö

BAZAR

Bazar Kustannus
www.bazarkustannus.fi

Suomentanut Ronja Erkkö
Englanninkielinen alkuteos *The Vienna Writers Circle*
Copyright © J. C. Maetis 2023
Published by arrangement with Ulf Töregård Agency AB.

Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-376-837-6

Taitto Jukka Iivarinen / Taittopalvelu Vitale
Painettu EU:ssa

PROLOGI

LUBLIN, PUOLA

HUHTIKUU 1942

En ollut eläessäni ollut niin janoinen, suuni koskaan yhtä kuiva.

Huuleni olivat arat ja rohtuneet, ja turvonnut kieleni taker-tui kitalakeeni aina, kun yritin nielaista – mistä olin luopunut useita tunteja sitten. Sylkeä ei ollut. Niinpä suuni hiekkapape-risen tunnelin lävitse kulki nyt ainoastaan oma pinnallinen, työläs hengitykseni.

Ei niin, että olisin ollut ainoa.

Karjavaunuun oli ehdettu nyt jo lähes seitsemänkymmentä ihmistä minun lisäkseni. Olin tosin lopettanut laskemisen, kun viisikymmentä oli tullut täyteen ja ihmiset olivat piirittäneet minua niin läheltä, että oli mahdotonta nähdä vaunun perällä olevia, saati sitten yrittää laskea päitä.

Kaikkialla ympärilläni näin samat kuivat, halkeilleet huulet ja pöhöttyneet kielet. Ja heidän silmissään samean, eksyneen katseen, kuin verhottuna hennon usvan alle. Näyttivätkö omat silmäni nyt samalta?

Lähdettyämme matkaan Neissen asemalta, jolloin minulla oli vielä ollut tarpeeksi sylkeä suussani voidakseni puhua, olin aloittanut keskustelun harmaahiuksisen ja jäykkäselkäisen Ernst-nimisen miehen kanssa, joka oli vuosi sitten pitänyt kenkä-kauppaa Wienin Kärntnerstrassella.

Nyökkäsin innokkaasti. ”Aivan, Kärntnerstrasse. Tunnen sen hyvin. Tapasin käydä muutaman ystäväni kanssa säännöllisesti Café Mozartissa, joka on aivan kulman takana. Ja tietenkin pääpoliisiasema on Kärntnertorpassagen päässä. Tunsin sen poliisikomisarion erittäin hyvin, Josef...” Ääneni hiipui Ernstin katseen kiinnittyessä terävänä minuun.

”Poliisikomisarion?” Hän kohotti kulmakarvaansa. ”Et kai ole jonkin sortin ilmiantaja?”

”En, en”, sanoin kiireesti, ja katseeni liukui hänen käsivarsinauhaansa, jossa oli daavidintähti. Se muistutti siitä, että monet, myös minä, olivat päätyneet tähän karjavaunuun ilmiantajien vuoksi. ”Joka tapauksessa hän oli vain Wienin poliisivoimissa, ei Gestapon leivissä.”

”Aivan.” Sanaa kuitenkin ryyditettiin olankohautuksella, ikään kuin Ernst ei olisi nähnyt niissä juurikaan eroa.

”Tapasin häntä saadakseni tietoa”, lisäsin.

”Tietoa mistä?” Ernstin silmät olivat edelleen täynnä epäluuloa.

”En mistään erityisestä tai tärkeästä.” Kohautin harteitani. ”Vain yleistä tietoa rikollisista. Olin nimittäin kirjailija.”

”Ai niin kuin reportteri tai toimittaja?”

”Alkuaikoinani kyllä. Mutta sittemmin keskityin lähinnä kirjoittamaan kirjoja.”

Ernst nyökkäsi hitaasti, katsoi ympärilleen kolkossa karjavaunussa ja sitten taas minuun. Hänen silmänsä liukuivat nyt vuorostaan pitkin minun hihaani, jossa ei näkynyt tähteä. ”Selvästikin kirjoitit jostakin, mistä ei olisi pitänyt, vai mitä?”

”Niin. Jotakin siihen suuntaan.”

Se olisikin ollut huomattavasti yksinkertaisempi selitys. Jos olisin selittänyt tälle silkan juutalaisuutensa vuoksi helvettiin lähetetylle miehelle, että olin tosiasiaa itsekin alkujani juutalainen, joka oli viimeiset kolme vuotta pitänyt henkensä pitimiksi

tuon identiteetin haudattuna, se olisi kirvoittanut vain ivallisen hymähdyksen: *Ei tainnut paljon auttaa, vai mitä?*

Jonkin aikaa tuo kujanjuoksu oli toiminutkin, mutta lopulta leirille lähettäminen oli käynyt äkisti ja ilman varoitusta. Ainoa valmistautuminen tulevaa varten oli ollut viime minuuttien tunteikas kohtaaminen agenttini Julian Reisnerin kanssa: minut siirrettäisiin leirille juutalaisen sijasta katolilaisena toisinajattelijana. ”Äläkä perille päästyäsi myönnä olevasi juutalainen. Siitä tulee ankaraa... mutta kysy Dieter Meiseliä heti saavuttuasi leirille, ja varmista, että hän saa kirjeen, jonka annoin sinulle. Hän on leirin varakomentaja.”

Siitä tulee ankaraa. Se oli käynyt selväksi heti kättelyssä, kun kaksi sotilasta oli vienyt minut pois ja tyrkkinyt kiväärillä uhaten karjavaunuun kahdenkymmenen muun kanssa. Sitten oli alkanut vakaa laskeutuminen helvettiin junan kulkiessa hitaasti kohti itää.

Luden... Neisse... Opole... Kielce... Varsova... Lublin... Chetm...

Matka tuntui jatkuvan ikuisesti, ja joka pysähdyksen myötä vaunu kävi yhä kuumemmaksi, ahtaammaksi ja pahanhajuisemmaksi. Kehot likistyivät tiukasti toisiaan vasten, ja tilaa oli hädin tuskin liikkua tai hengittää. Koska meillä ei ollut muita mahdollisuuksia kuin tehdä tarpeemme siihen, missä seisoiimme, kahden vuorokauden kuluttua virtsan ja ulosteiden löyhkän joukkoon sekoittui ammoniakkin kirpeys, joka vei mukanaan raikkaan ilman viimeisetkin rippeet.

Pinnallisen, työlään hengityksen ja tuskan täyttämän läähätyksen katkaisivat toisinaan voihke ja vaikerrus, jotka kirvoittivat jonkin verran katseita. Katseista ei silti kuvastunut niinkään sääli tai huoli vaan lähinnä yllätys siitä, että kenelläkään oli enää voimia huutaa ääneen.

Suurimmat joukot oli lastattu kyytiin Opolessa ja Varsovassa, ja noiden uusien ihmisten aallokossa jouduin eroon Ernstistä.

Luultavasti niin oli paras. Vaikka minulla olisikin ollut jäljellä voimaa tai halua jatkaa puhumista, suuni oli liian kuiva tehdäkseeni niin.

Ja jotkut olivat jo luovuttaneet.

Saatoin nähdä lattialla neljä rähmällään makaavaa ruumista, ja epäilemättä perällä, katseeni ulottumattomissa, oli muitakin. Jonkin aikaa yksi ruumiista oli liikahdellut ja vaikeroinut hädin tuskin kuuluvasti, mutta muutaman viime tunnin aikana kaikki liike oli loppunut ja hiljaisuus laskeutunut.

Joidenkin katseet viipyivät ruumiissa kauemmin kuin olisi pitänyt. Ne olivat synkkä muistutus kohtalosta, joka meitäkin odottaisi, jos junamatka kestäisi enää paljon kauemmin.

Varhaiset aamut ja yöt olivat koleita, ja aluksi ihmiset olivat liikuskelleet ympäriinsä pysyäkseen lämpiminä. Enää kenelläkään ei ollut tilaa liikkua, ja löyhkäävien kehojen tukahduttava paine oli nostanut lämpötilaa kymmenkertaisesti. Sietämätön kuumuus imi kosteuden myös suistamme.

Tuona iltapäivänä ulkona raivosi rankkasade, jonka myötä muutamat sadepisarat löysivät tiensä sisään vaunuosaston puupaneloinnin rikkonaisesta rakosesta. Kolme lähellä olevaa suuta avautui ja hamusi noita kullanarvoisia pisaroita kuin vastakuoriutuneet linnunpoikaset ensiravintoaan. Yksi ihmisistä alkoi nuolla kostunutta puuta reiän reunamilla.

Siinä vaiheessa kykenin itse enää hädin tuskin liikkumaan kehojen puristaessa minua kaikkialla ympärilläni. Saatoin vain katsella hurjistuneen kateuden vallassa.

Kun tunsin jonkun horjahtavan minua vasten, pusersin tiukasti villaista takkiani – automaattinen reaktio taskuvarkaiden varalta – kunnes muistutin itselleni, ettei minulla ollut juuri mitään varastamisen arvoista. ”Valuutalla ei ole arvoa siellä, minne olet menossa”, Julian oli ohjeistanut. ”Ainoa asia, mitä voit vaihtaa, on tupakka.” Niinpä takkini vuoriin oli ommeltu

useita tupakkamasseja ja muutama henkilökohtainen perhevalokuva. Siihen koko elämäni oli nyt tiivistynyt. Sydäntäni kouraisi ja silmiäni kirveli, kun minua muistutettiin perheestä, jonka olin jättänyt Wieniin. Kyyneliä ei silti tullut; kehossani ei ollut tarpeeksi kosteutta edes niille.

Jossakin vaiheessa minun oli täytynyt nukahtaa, ympärilleni puristuneiden kehojen pidellessä minua käytännössä pystyssä, sillä seuraavaksi havahduin tuuppiviin liikkeisiin ja saksalais-sotilaiden huutoon.

”Sich Beeilen. Tänne päin... liikettä. Ulos... ulos!”

Laahustin virran mukana kohti uloskäyntiä. Lattialla oli nyt kahdeksan ruumiin röykkiö, vaikka näinkin yhden vielä värisevän heikosti.

”Tänne päin... pysykää liikkeessä. Pysykää jonossa.”

Äkillinen valo sattui silmiini, vaikka aurinko olikin kalvakkana ja pilvien peitossa, ja katseeni kiinnittyi toisella sivulla olevaan SS-vartijaan. Sekä eritoten juomapulloon hänen asevyöllään.

”Olkaa kiltti...” minä anoin kättäni kohottaen. *”Tilkka vettänne.”*

Vartija kurtisti kulmiaan ja silmäili minua kuin jätettä.

”Minä... minä en ole juutalainen”, yritin muistaen Julianin neuvon. *”Olen kristitty... kuten tekin.”*

Vartija vilkaisi puuttuvaa daavidintähteäni ja kohotti kulmiaan. *”Selvästikin sinä suututit jonkun”,* hän kommentoi.

”Niin, minä... niin taisin tehdä.” Loin katseeni maahan. Oli selvää, ettei tämä johtaisi mihinkään. Sitten muistin kirjeen ja nimen, jotka Julian oli antanut minulle. Ongin kirjeen takkini sisätaskusta ja ojensin sen eteenpäin. *”Minun käskettiin saapuessani tiedustella Dieter Meiseliä ja varmistaa, että hän saa tämän kirjeen.”*

”Dieter Meisel on varakomentaja täällä Sobibórisissa.” Vartijan kulmat kurtistuivat. *”Kuka antoi sinulle hänen nimensä?”*

”Ystäväni Wienissä. Uskon hänen tuntevan Meiselin.” En halunnut mennä yksityiskohtiin ja kertoa kyseessä olevan kirjallisuusagenttini; se ei vaikuttanut tärkeältä.

Arvomerkeistä huomasin vartijan olevan keskitason SS *Scharführer*. Hän piteli toisessa kädessään mustaa kävelykeppiä, joka oli lähes samaa sävyä kuin hänen tummat, pään molemmin puolin lakin alle silotellut hiuksensa.

”Vai niin.” Vartija katseli kirjettä mielteliäänä, ja hetken kuluttua hänen tuima ilmeensä lientyi. Hän heilutteli kirjettä. ”Varmistan, että hän saa sen.” Sitten hän kurottautui taputtamaan minua olalle. ”Ja kuulehan. Olet selvästikin kunnan kaveri – et sellainen kuin nämä muut täällä.” Hän mulkoili etenevää väkijoukkoa. ”Mutta kunnes saan selvän käskyn varakomentaja Meiseltä tai ylemmiltäni, elämäni ei olisi paljokaan arvoinen, jos minut nähtäisiin antamassa sinulle vettä. Sitä paitsi loput tästä laumasta repisi minut kaiketi kappaleiksi saadakseen viimeisen tilkan.”

”Niin... ymmärrän.”

”Mutta minäpä annan pikku neuvon...”

SS-vartijan silmät kiilsivät kuin hän olisi ollut aikeissa paljastaa suurenkin salaisuuden. Kumarruin lähemmäs.

”Ensimmäinen asia, jonka he tekevät teille sisälle päästyänne, on panna teidät suihkuun. Pesemään pois matkan kuonat ja saastat.” Hänen katseensa siirtyi etenevään väkijoukkoon. ”Ja tätä myös.”

Nyökkäsin.

”Vesi on kylmää, joten valmistaudu.” Hän virnisti kireästi. ”Mutta se on myös raikasta ja juomakelpoista. Joten avaa suusi suihkussa ja juo sydämesi kyllyydestä!”

”Kiitos...” Nyökkäilin innokkaasti liikehtiessäni kauemmas ja liittyessäni tungokseen. ”*Kiitos.*”

Sen jälkeen saatoin ajatella vain hetkeä, jolloin jääkylmä vesi koskettaisi kuivunutta suutani.

Ajattelin sitä kuoriessani vaatteet yltäni suuressa makuusalissa kahdensadan muun kanssa.

Ajattelin sitä seisoessani ja odottaessani pääsyä yhteen suihkukopeista – odotus tuntui loputtomalta.

Jalkojeni yltyvä vapina muistutti minulle, miten vähän voimia minulla oli jäljellä, ja aloin äkkiä pelätä, että saattaisin pyörtyä ennen suihkuun pääsemistä.

Ja sitten me olimme viimeinkin sisällä – kahdeksan- tai yhdeksänkymmentä ihmistä yhtä suurta suihkukoppia kohden. Ovi kolahti kiinni takanamme.

Minun täytyi työntää vanhempi mies syrjään päästäkseni suoraan yhden hanan alle. Sitten, kuullessani putkiston heikon rahinan, kallistin pääni taakse ja avasin suuni ottaakseni autuaana vastaan ensimmäisen vesipisaran, joka kolmeen päivään oli koskettanut huuliani.

1

Mielen tuntemuksessa runoilijat vievät voiton meistä tavallisista ihmisistä, sillä he juovat lähteistä, joita emme ole vielä tuoneet tieteen ulottuville.

– Sigmund Freud

MATHIAS WIEN MAALISKUU 1938

Minä, Mathias Kraemer, muistan elävästi ensimmäisen todellisen vaaran merkin, johon kiinnitin huomiota. Se oli hetki, jolloin SS-upseeri käveli sisään Café Mozartiin tiedustellen, oliko paikalla juutalaisia, ja pyysi nimeämään ne, joiden tiedettiin vierailevan kahvilassa säännöllisesti.

Pöytä, jonka ääressä istuimme serkkuni Johanneksen kanssa, oli runsaan seitsemän metrin päässä tarjoilutiskistä, jonka edessä SS-upseeri esitti kysymyksiään kahdelle tarjoilijalle. Onneksi välissämme oli kaksi pöytää, sillä muussa tapauksessa hänen katseensa olisi vallan hyvin voinut kiinnittyä myös meihin.

Meidän olisi pitänyt ottaa vakavammin Sigmund Freudin neuvo Piirin viimeisessä tapaamisessa – hänhän oli varoittanut, että Anchlussin myötä asiat voisivat eskaloitua nopeasti.

Olimme valinneet Café Mozartin Wienin monien loiste-
liaiden kahviloiden joukosta, sillä se ei ollut liian mahtaileva.

Sperl tai Landtmann olivat kenties ylellisempiä ja sisustukseltaan aistikkaampia, mutta meidät Mozart oli voittanut puolelleen valoisuudellaan ja avoimuudellaan. Istuipa Mozartissa missä hyvänsä, saattoi kylpeä valossa ja tarkkailla katujen vilinää. Olimme itse asiassa nähneet SS-upseerin kahvilan valtavien ikkunoiden takaa, kun hän oli ollut vasta astelemassa sisälle. Mutta nyt kun hän puhui tarjoilijoille, olisimme saattaneet sittenkin suosia kahvilaa, jossa oli enemmän syrjäisiä nurkkauksia.

Tapasimme käytännössä samaan aikaan joka viikko, tors- taisin kello kuudelta. Joukkoomme lukeutuivat päivätyönsä päätteeksi saapuvat konttoreiden ja kauppojen työntekijät, sekä oopperan, konserttien ja teatterien väki, jotka saapuivat ennen esityksiään. Usein seuraamme liittyi myös kirjallisuus- agenttimme Julian Reisner, ja silloin keskustelimme viimeisimpien kirjojemme edistymisestä tai kirjamarkkinoiden tilasta ja maailmasta yleensäkin.

Minun ja serkkuni Johanneksen välillä oli merkittävä ikä- ero, sillä olin itse 47-vuotias, kun taas Johannes oli vain viikkoja sitten juhlinut 32-vuotissyntymäpäiväänsä. Serkusten sijaan tunsimme kuitenkin olevamme läheisiä kuin veljekset, ja kenties erityinen siteemme johtui yhteisestä ammatistamme. Olin kirjoittanut rikosromaaneja nyt kuudentoista vuoden ajan, ja Johanneksella oli meneillään viides vuosi samassa puuhassa. Minä olin itse asiassa esitellyt Johanneksen Julianille. Kyseessä ei ollut ollut vain perheen sisäinen palvelus; Johanneksen kirjallinen ilmaisu oli tuntunut minusta vahvalta muutaman alkuaikojen neuvon jälkeen. Julian oli ollut samaa mieltä. 41-vuotias Julian ei ainoastaan luonut siltaa ikäeromme välille, vaan toimi myös meidän molempien mentorina ja opastajana.

”Olisipa Julian nyt kanssamme”, Johannes mutisi hiljaa. ”Hän tietäisi tarkalleen, mitä sanoa rauhoittaakseen meitä.”

”Luulen, että juuri siitä syystä hän ei ole nyt kanssamme. Varsinkaan sen viimekertaisen Piirin tapaamisen jälkeen. Anschluss tapahtui vain kaksi päivää sitten, ja hänellä on asiakkanaan enemmän kuin muutama meidän kaltaisemme.” Vaikka ääneni oli hädin tuskin sihahtava kuiskaus, en halunnut puhua avoimesti juutalaisista SS-upseerin seisoessa vain kahdeksan askeleen päässä. ”Kaiken lisäksi hänellä on listoillaan useita poliittisia kirjailijoita ja mahdollisia vallankumouksellisia. Kun puhuin hänen kanssaan, hän kertoi puhelimensa soineen tauotta hänen yrittäessään selittää vallitsevaa tilannetta koko joukolle ihmisiä, ei ainoastaan minulle.”

Anschluss, Itävallan valtaus ja liittäminen Saksaan, oli tapahtunut ilman, että tuskin laukaustakaan oli ammuttu.

Tuon myöntämielisyyden juurisyytä oli ollut jaettu unelma ja identiteetti – sen tosiseikan lisäksi, että Hitler oli alun perin itävaltalaisaksalainen. Niinpä Itävallassa oli jo jonkin aikaa muhinut juutalaisvastainen tuntu; Anschluss ja SS-upseerin ilmestyminen Café Mozartiin löivät siihen vain viimeiset ilmeiset leimansa. Nyt se oli virallista.

Kahvilan kaksi nuorta tarjoilijaa esiintyivät epämääräisesti olkiaan kohautellen ja sanoivat, ettei heillä ollut aavistustakaan, olivatko kanta-asiakkaat juutalaisia vai eivät.

”Kuulkaahan nyt”, SS-upseeri painosti. ”On järjenvastaista väittää, ettei teillä ole aavistustakaan. Kuinka kauan olette työskennelleet täällä?” Hän oli vasta kolmissakymmenissä, mutta omaksui nyt ikäistään vanhemman ankaruuden ja tuijotti tarjoilijoita tarkkaavaisesti pistävillä sinisillä silmillään. ”Epärehellisyytenne voisi kostautua teille.”

Toinen tarjoilijoista näytti epävarmalta, aivan kuin hän olisi aikeissa sanoa jotakin, kun takaa kuului uusi ääni.

”Työntekijäni ovat täydellisen oikeassa sanoessaan, ettei heillä ole aavistustakaan.” Otto Karner, Café Mozartin

omistaja, lähestyi rohkeasti SS-upseeria.”Kuten ei ole minulakaan – ja minä olen johtanut tätä yritystä yhdeksän vuoden ajan.”

”Eikö tuo ole teidän osaltanne jonkinlainen laiminlyönti – epätietoisuus siitä, keitä kanta-asiakkaanne ovat?”

”Ei ole meidän tehtävämme kaivella asiakkaidemme taustoja.” Karner hymyili kireästi. ”Vaan ainoastaan tarjoilla heille kahvia, leivoksia ja kakkuja, jotka ovat kaupungin parhaita.”

SS-upseeri tarkasteli Karneria peittelemättömällä vastenmielisyydellä, ikään kuin Karner itse olisi saattanut olla juutalainen. Karnerilla oli tumma tukka ja viikset, jotka toivat ristiriitaisesti mieleen sekä Chaplinin että Hitlerin – hyvin suosittu malli tätä nykyä – mutta siihen yhtäläisyydet päättyivätkin. Karnerilla oli lyhyt, leveä nenä, ja hänen tanakka ruumiinrakenteensa oli kuin teurastajan tai oopperalaulajan. Tavallisesti hänen massansa pingottui hopeanharmaita tai valkoisia pellavapukuja vasten, kuin hän olisi Wienin sijaan pitänyt kahvilaa Marokossa tai Panamassa. Asun ainoa kontrasti oli pieni musta tai laivastonsininen rusetti.

”Café Centralin omistajalla ei ollut minkäänlaista ongelmaa osoittaa meille juutalaisia asiakkaitaan.” SS-upseerin huulet kaartuivat purevaan, toispuoleiseen hymyyn. ”Miksi haluaisitte vaikeuttaa asioitanne kieltäytymällä yhteistyöstä?”

”Se saattaa johtua siitä, että Central on Hitlerin lempikahvila Wienissä.” Karner kohautti olkiaan. ”He ovat voineet yksinkertaisesti olla innokkaita vakuuttamaan, ettei juutalaisia olisi läsnä, jos ja kun Führer suvaisisi jälleen vieraila heidän kahvilassaan. He ovat voineet vain mielistellä teitä.”

Minun täytyi tukahduttaa haluni hymyillä Karnerin rohkeudelle, ja peitin sen ottamalla uuden kulauksen kahvia.

”Sillä ei ole väliä.” Upseerin kasvoille kohoava puna vaihtui pian uhoon, kun hän työnsi Karnerin yhdellä kädellä sivuun ja

seisoi koppavana askeleen verran edempänä, ikään kuin hän olisi Karnerin sijaan yhtäkkiä omistanut Café Mozartin. ”Minulla on ilmoitusluontoista asiaa.”

Hän tarkasteli kahvilaa kiinteästi huutaessaan: ”Huomio!” ja odotti hetken, että hiljainen puheensorina ja aterimien kilinä vaimenivat. ”Minä olen *Scharführer* Heinrich Schnabel Itävallan SS-joukoista. Kaikkien läsnä olevien juutalaisten tulee täten ilmoittaa itsensä minulle – ilman poikkeuksia!”

Tunsin toisen kulauksen kahvia juuttuvan kurkkuuni matkalla alas, ja pelko valtasi minut hänen katseensa kolutessa kahvilaa. Olisiko tämä Schnabel voinut jo nähdä kuvia Piiristä ja siten tunnistaa meidät?

Olimme olleet jäseniä Freudin piirissä – Sigmund Freudin, Moritz Schlickin ja Edgar Zilselin 1920-luvun lopulla muodostamassa harvinaislaatuudessa joukossa tiedemiehiä, filosofeja, psykiatreja ja kirjailijoita – nyt jo viiden vuoden ajan. Liittymisellemme ”Piiriin” oli ollut kaksi syytä: setäni Samuel Namal, Johanneksen isä, oli ollut tilastotieteen ja matematiikan teoreetikkojen kärkeä sekä yksi Wienin Piirin alkuperäisistä jäsenistä, ja lisäksi Julian Reisner oli toiminut kirjallisuusagenttina myös joillekin Freudin teoksille. Neljä päivää sitten, kun melkein kaikki Piirin neljästäkymmenestä jäsenestä olivat olleet läsnä, Freud oli julistanut tapaamisen olevan luultavasti viimeinen vähään aikaan, ja puhunut sitten niin oman perheensä kuin muidenkin jäsenten turvallisuudesta – siitä, olisiko kenenkään heistä ylipäätään mahdollista lähteä Itävallasta Anchlussin jälkeen. Lisäksi hän oli ilmaissut huolensa Piirin vanhoista valokuvista, joita natsit voisivat mahdollisesti käyttää jäsenten tunnistamiseen ja jäljittämiseen.

Katsahdin pöydän yli ja näin Johanneksen pakenevan nykyhetkeä tuijottamalla puoliksi syötyä suklaakakkuaan. Hän leikkeli haarukallaan seuraavan palasen kanssa – kenties häntä

pelotti nostaa sitä suuhunsa, jos hänelläkin oli ongelmia nielemisen kanssa.

Meistä kahdesta minä näytin enemmän tyypilliseltä juutalaiselta tummanruskeine hiuksineni ja ruskeine silmineni. Johanneksella taas oli vaaleanruskea tukka ja vihertävän ruskeat silmät, ja hän olisi helposti käynyt katolilaisesta tai luterilaisesta itävaltalaisesta. Setäni Samuel – joka oli surullista kyllä kuollut neljä vuotta sitten – oli nainut katolisen itävaltalaisen vaaleaverikön, ja nuo geenit olivat siirtyneet Johannekselle. Koska näytimme ulkoisesti niin erilaisilta, harva kahvilassa olisi arvannut, että olimme sukua.

Sekunnit kuluivat, ja ne tuntuivat eliniältä.

Hetken kuluttua vaimea puheensorina alkoi uudelleen, mutta nyt jäykempänä ja hermostuneempana.

”Mitä, eikö kukaan?” Schnabel huudahti ärsyyntyneenä. Juutalaisia oli Wienissä noin 190 000, yli kymmenen prosenttia väestöstä. Vaikutti käsittämättömältä, ettei kahvilan yli neljäkymmenen asiakkaan joukossa olisi yhtäkään juutalaista. Schnabel veti henkeä. ”Ehkäpä minun tulisi muistuttaa teitä, että juuri nyt on meneillään yleinen armahdus. Kaikki juutalaiset, jotka ilmiantavat itsensä minulle, tullaan merkitsemään asianmukaisesti muistiin eikä muita seuraamuksia tule. Jos he taas piiloutuvat ja jättävät asian sikseen, kunnes yleisen armahduksen aika on ohi, heillä tulee olemaan vaikeampaa.”

Tunsin mielialani laskevan ja melkein toivoin, että ruumiini vajoaisi lattian läpi ja minusta tulisi näkymätön. Voisiko tämä *Scharführer* Schnabel tunnistaa minut myöhemmin ja syyllistää minua siitä, että olin ollut hankala?

”Eikö kukaan?” Schnabelin läpitunkeva katse tarkasteli kahvilaa epäilevänä, epäuskoisena.

Sekuntien kuluessa pohdin, tulisiko minun paljastaa itseäni eräänlaisena uhrilampaana pelastaakseni loput kahvilan

asiakkaista tämän sietämättömän paineen alta. Hänhän oli kuitenkin sanonut, että kaikki kääntyisi hyväksi, ettei ”muita seuraamuksia tule”... Mutta sitten hetki meni ohi.

”Selvä. Teillä oli mahdollisuutenne.” Schnabel kääntyi ja harppoi pois, mutta kääntyi ovella äkisti takaisin. ”Jos kukaan teistä tulee toisiin ajatuksiin, teidän tulee ilmoittautua Karmelitermarktilla tänään ennen keskiyötä, jolloin yleinen armahdus tulee päätökseensä. Sen jälkeen on liian myöhäistä.”

Schnabelin lähdön jälkeen Otto Karner asteli pöytämme luo. Hän irvisti. ”Pelkään hänen palaavan.”

Nyökkäsin vakavana. ”Niin pelkään minäkin. Sen huomioon ottaen: uskotteko tämän yleisen armahduksen voivan olla hyvä ajatus?”

”En, en usko. Voitte ottaa selvää, jos mielitte, mutta minä uskon sen olevan todennäköisesti ansa. Katsokaa, mitä Hitlerin kanssa tapahtui. Vain muutama vuosi sitten hän piti puheen, jossa julisti, ettei Saksalla ollut aikomustakaan sekaantua Itävallan sisäisiin asioihin, saati sitten yhdistää sitä itseensä. Ja nyt tämä!” Otto levitti avuttomana kätensä.

Johannes virkkoi: ”Koska hän todennäköisesti palaa tänne, oletteko siis sitä mieltä, että siitä tulisi vaikeampaa sekä meille että *teille*? Ettei meidän ehkä tulisi palata?”

”Ei, en minä sitä mieltä ole.” Otto vaikutti ärsyyntyneeltä ehdotuksesta. ”Te tiedätte, että jos hän palaa, tulen sanomaan saman asian ja suojelemaan teitä vastakin.” Hän hymyili viinosti. ”Niin ollen teillä on paljon parempi täällä verrattuna hänen maalaamaansa kuvaan Café Centralista, jossa teidät ilmiannettaisiin lennosta, jotta Führer pysyy tyytyväisenä. Ellei tarkoituksenanne ole tyystin hylätä kahvia ja kakkuja, olette paremmassa turvassa minun kanssani kuin...” Oton ääni hiipui pois hänen huomattessaan, että läheinen tarjoilija nyökäytti hänelle.

Otto Karner seurasi tarjoilijan katsetta ja kääntyi kohtaan *Scharführer* Schnabelin, joka – puhutettuaan pikaisesti ulkopöydässä istuvaa pariskuntaa – katseli etuikkunan läpi sisälle ja suoraan meitä kohti.

PIILOSSA SANOJEN TAKANA

Keväällä 1938 Café Mozart Wienin sydämessä on kaupungin kirjailijoiden kohtaamispaikka. Vakioasiakkaiden joukossa ovat juutalaisserkukset Mathias ja Johannes, jotka kuuluvat Sigmund Freudin lähipiiriin. Tunnetun psykiatrin lähimmät ystävät ovat kokoontuneet jo vuosia kahvilaan keskustelemaan tieteestä ja taiteesta.

Kun Hitler valtaa Itävallan, natsipuolue alkaa jahdata kaupungin juutalaisia kovin ottein. Verkon kiristyessä Mathiaksen ja Johanneksen ympärillä serkukset turvautuvat peitenimiin säilyäkseen natsien ulottumattomissa. Heidän läheisensä joutuvat väkivallan kohteeksi serkuksia suojellessaan, ja Mathias ja Johannes joutuvat turvautumaan parhaiten osaamaansa taitoon taistellakseen valloittajia vastaan – kirjoittamiseen.

Vastarinnan kirjoittajat on jännityksentäyteinen historiallinen romaani rohkeista ihmisistä, jotka laittoivat henkensä likoon kääntääkseen osaltaan toisen maailmansodan kulun poikkeuksellisin tavoin.

ISBN 978-952-376-837-6
84.2

www.bazarkustannus.fi

Kannen kuva: Trevillion Images